

РОЛЬ ЄС ЯК ПОСЕРЕДНИКА У МІЖНАРОДНИХ КОНФЛІКТАХ

THE ROLE OF THE EU AS A MEDIATOR IN INTERNATIONAL CONFLICTS

Трагнюк О.Я., к.ю.н.,
професорка кафедри права Європейського Союзу

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Анакіна Т.М., к.ю.н.,
доцентка кафедри права Європейського Союзу

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Стаття присвячена аналізу публічно-правового посередництва як способу припинення міжнародних конфліктів. Особлива увага приділена медіативній ролі ЄС при подоланні міжнародних конфліктів. З огляду на історичну роль утворення ЄС в якості міжнародного інституту політичного та економічного поєднання зусиль європейських держав, в статті звертається увага на миротворчу роль вказаного союзу. При цьому розкривається зміст посередницької функції ЄС при реалізації останньої. Авторки аналізують роль міжнародних посередників (медіаторів) у розв'язанні збройних конфліктів та подоланні наслідків останнього. Досліджуються причини нормативного закріплення посередницької ролі при реалізації медіативних процедур примирення у міжнародних конфліктах. В той же час оцінюються умови надання посередницьких послуг при їх врегулюванні. В умовах сучасної збройної агресії Російської Федерації проти України дослідження посередницької ролі у міжнародних конфліктах займає позитивну роль, враховуючи прагнення окремих держав – членів ЄС реалізувати позитивну примірювальну мирну функцію з метою припинення військової агресії Російської Федерації. На прикладі військової агресії останньої проти України вказується про наявність трьох компонентів посередницької ролі ЄС: гуманітарну, економічну та військову. Звертається увага на значну позитивну роль, що має місце при реалізації вказаних компонентів. Зазначається про суттєву допомогу Україні не лише з боку ЄС як суб'єкта міжнародного права, але і з боку держав – учасниць цього союзу. В той же час наголошується, що досягнення мирної посередницької ролі для припинення міжнародних конфліктів матиме максимально позитивні результати при бажанні до мирних відносин всіх заінтересованих сторін.

При розкритті змісту посередницької ролі ЄС при врегулюванні військових конфліктів враховується євроатлантичні прагнення України. Авторки не погоджуються в повній мірі з позицією про зміст медіативної функції у міжнародному праві лише враховуючи економічні чинники. Їх незгода пояснюється, передусім, існуванням двох видів медіації: приватно-правової та публічно-правової. Приватно-правова медіація поширюється, на думку авторок, на посередницькі дії при вирішенні суперечок, котрі виникають при здійсненні економічної діяльності суб'єктами приватного права. Проте існує та діє також посередницька роль ЄС при реалізації публічно-правової медіації.

Ключові слова: публічно-правова медіація; посередництво у вирішенні конфліктів; міжнародно-правове врегулювання.

The article is devoted to the analysis of public-law mediation as a way of ending international conflicts. Special attention is paid to the mediating role of the EU in overcoming international conflicts. Taking into account the historical role of the formation of the EU as an international institution of political and economic combination of efforts of European states, the article draws attention to the peace-making role of this Union. At the same time, the content of the mediation function of the EU during the implementation of this role is revealed. The authors analyze the role of international mediators in resolving armed conflicts and overcoming the consequences of the latter. The reasons for the normative consolidation of the mediation role in the implementation of mediation reconciliation procedures in international conflicts are studied. At the same time, the conditions for the provision of the mediation services during disputes settlement are evaluated. In the terms of the modern armed aggression of the Russian Federation against Ukraine, the study of the mediation role in international conflicts has a positive role, taking into account the desire of individual EU member states to implement a positive conciliatory peace function in order to stop the military aggression of the Russian Federation. The example of the latter's military aggression against Ukraine indicates the existence of three components of the EU's mediation role: humanitarian, economic and military. Attention is drawn to the significant positive role that takes place during the implementation of the specified components. It is noted that significant assistance to Ukraine is provided not only by the EU as a subject of international law, but also by the member states of this union. At the same time, it is emphasized that the achievement of a peaceful mediation role to end international conflicts will have the most positive results if all interested parties desire peaceful relations.

When revealing the content of the mediation role of the EU in the settlement of military conflicts, Ukraine's Euro-Atlantic aspirations are taken into account. The authors do not fully agree with the position about the content of the mediation function in international law only taking into account economic factors. Their disagreement is explained, first of all, by the existence of two types of mediation: private-legal and public-legal. According to the authors, private law mediation is based on mediation actions in the resolution of disputes that arise during the implementation of economic activities by subjects of private law. However, the mediation role of the EU in the implementation of public-law mediation also exists and operates.

Key words: public law mediation; mediation in conflict resolution; international legal settlement.

Постановка проблеми цієї наукової статті полягає у характеристиці правового аспекту посередницької ролі ЄС у врегулюванні міжнародних конфліктів. XXI століття не стало, на жаль, винятком у розпалі та існуванні збройних конфліктів, включаючи територію Європи. Військова агресія Російської Федерації проти України засуджена абсолютною більшістю держав світу. Не став виключенням і ЄС, структури та лідери якого рішучим чином засудили військове вторгнення держави-агресора на територію України. Зокрема, висновки Європейської ради, засідання якої відбулось у грудні 2022 р. у Брюсселі, містять заяву про рішуче засудження агресивної війни Російської Федерації проти України та підтвердження своєї повної підтримки незалежності та суверенітету нашої країни в межах її міжнародно-визнаних кордонів, а також право самооборони України від російської агресії.

Таким чином, у теперешній час можна говорити про наявність медіативної (примірювальної) ролі ЄС при врегулюванні конфліктів між державами. Така роль пояснюється наявністю у ЄС як у міжнародно-правового медіатора належних економічних, політичних та військових ресурсів.

Стан опрацювання проблеми публічного примирення при існуванні військових конфліктів та причин виникнення останніх знайшов відображення у науковій літературі не лише з міжнародного права. Наприклад, в одній з наукових публікацій з цивільного процесу автори досліджують особливості реалізації певних цивільних процесуальних правовідносин під час російської агресії в Україну та відображаються авторські погляди на причини військового вторгнення [1]. Відносно правового забезпечення інтеграції України до ЄС можна відмітити

наукові розробки І.В. Яковюка [2]. Однак варто відзначити, що дослідження правової природи медіативної функції ЄС при врегулюванні міжнародних конфліктів не знайшло належного відображення в міжнародно-правовій літературі. В той же час у зв'язку із запровадженням в національне законодавство України медіативних процедур при вирішенні спорів цивільного спрямування слід констатувати публікаційну активність правознавців при дослідженні зазначеного нового інституту при вирішенні вказаних спорів [напр.: 3].

Метою статті є аналіз правового аспекту посередницької ролі ЄС при вирішенні міжнародних конфліктів. По суті, мова йтиме про реалізацію медіативної функції вказаної міжнародної інституції при здійсненні посередницької ролі примирення суб'єктів міжнародного права, котрі знаходяться в конфліктній ситуації один до одного. При цьому вважаємо справедливою точку зору з Н. Хатзіміхаїла, що проблема певного суб'єкта та його інтересів повинна розглядатись у поєднанні з необхідністю урівноважування інтересів та принципів інших осіб. Про це він зазначає в науковій роботі, присвяченій регулюванню правовідносин, які виникли після турецького вторгнення у 1974 р. на територію Республіки Кіпр [4, с. 106, 107]. Проте в той час виконання посередницької ролі взяли на себе Туреччина, Греція та Велика Британія, оскільки до створення ЄС залишалось декілька десятиліть.

Виклад основного матеріалу. У теперешній час в основному документі, в якому запроваджено правову основу мирного врегулювання міжнародних суперечок при публічно-правовому посередництві ЄС в якості задачі останнього зазначається зберігання миру та укріплення міжнародної безпеки. Конвенція, що цитується, спрямована на подальше посилення ролі ЄС як лідируючого посередника у мирному врегулюванні конфлікту та побудови миру. Викладені особливості посередницької практики за останнє десятиліття, в основах якої політичне рішення розглядається в якості основного компоненту запобігання конфлікту та встановлення сталого миру. Посередництво є невід'ємною частиною миротворчості відповідно до практики ООН. Все більша кількість держав в той же час створюють власні посередницькі структури. Не є виключенням і ЄС [5].

При характеристиці посередницької ролі ЄС виникає питання про зміст вказаного інституту. В науковій літературі О.М. Моїсеєнко, наприклад, пов'язує виконання посередницької ролі вищевказаного союзу із проголошенням зовнішньополітичним курсом України щодо європейської інтеграції. Закріплення такого проголошення на рівні національного законодавства викликає необхідність вивчати правові механізми, що передбачаються для розв'язання спірних ситуацій у рамках ЄС, та, крім того, між останнім та третіми країнами, які зацікавлені в поглибленні, зокрема, економічних відносин. Крім того, Угода про асоціацію 2014 р. передбачає низку встановлених механізмів вирішення спорів між сторонами, що виникають у зв'язку із неналежним виконанням власних зобов'язань. Одним із них механізмів є медіація. Зазначена авторка відмічає про те, що цей механізм впродовж останніх декількох років почав більш активно закріплюватися у міжнародних договорах Союзу [6, с. 311].

Авторки не можуть в повній мірі погодитись з наведеною точкою зору. Наша незгода із позицією О.М. Моїсеєнко пояснюється, передусім, існуванням двох видів медіації: приватно-правової та публічно-правової. Приватно-правова медіація поширюється, на нашу думку, на посередницькі дії при вирішенні суперечок, котрі виникають при здійсненні економічної діяльності суб'єктами приватного права. Саме про такі випадки і зазначає у науковій статті вказана авторка. Тому у випадках, про які вона зазначає, більш обгрунтовано, на нашу думку, говорити про приватно-правовий прояв медіації при вирішенні цивільно-правових спорів в широкому розумінні.

На початку даної статті авторки висловлювались відносно можливості реалізації зазначеної ролі за наявності економічних, політичних та військових ресурсів. За їх відсутності, вважаємо, навряд чи можна говорити про дієвість медіативної функції в діяльності ЄС з причини неможливості забезпечення дієвого механізму реалізації посередницької ролі вказаного міжнародного утворення. З урахуванням військової агресії Російської Федерації проти України вважаємо за можливе висловити власну думку щодо реалізації з боку ЄС вищевказаних компонентів задля надання допомоги Україні для забезпечення гуманітарних, економічних, військових потреб тощо.

Гуманітарна допомога від ЄС вирішує доволі суттєві задачі надання притулку біженцям – українським громадянам, що змушені покинути свої домівки з причини російської агресії. Не можна не сказати про лікування поранених осіб, про допомогу у подоланні наслідків ракетних обстрілів енергетичної інфраструктури нашої держави. В якості прикладу можна навести нещодавно запущену нову програму Європейської Комісії з питань гуманітарної допомоги та управління кризовими ситуаціями відносно надання термінового прихистку у зимовий період для громадян України. Пояснюється це тим, що війна, яку розпочала Росія, продовжує тривалий час руйнування цивільної інфраструктури. Єврокомісія також надаватиме додаткові 175 млн. євро цільової гуманітарної допомоги для підтримки внутрішньо переміщених осіб в Україні. Єврокомісія координує і свою найбільшу в історії операцію в межах Механізму цивільного захисту ЄС. Усі країни ЄС, включаючи Норвегію, Туреччину, Північну Македонію та Ісландію, запропонували допомогу постраждалим від військової агресії державі в натуральній формі, від медичних засобів та предметів для прихистків до транспортних засобів й енергетичного обладнання. Крім вказаного, з 24 лютого 2022 р. Єврокомісія виділила 523 млн. євро на фінансування програм гуманітарної допомоги мирним мешканцям, котрі постраждали від війни в Україні. Ця сума включає 485 млн. євро для України та 38 млн. євро для Молдови відповідно [7].

Не можна недооцінити і роль ЄС у забезпеченні економічних потреб України. Наприклад, 10 грудня 2022 р. Рада ЄС погодила пакет нормативних актів, котрий дозволить надавати фінансову допомогу Україні впродовж 2023 р. в розмірі 18 млрд. євро. Дане рішення Рада ЄС в той же день передала Європейському парламенту для найскорішого затвердження.

Не менш важливою є і військова допомога нашій країні, яку вона отримує від ЄС. Загальна військова допомога, яку Україна отримала від Європейського Союзу та його країн-членів, становить 8 мільярдів євро, або близько 45% від обсягу допомоги, яку Київ отримує від США. Вперше у власній історії ЄС виділив централізовано 3,1 млн. євро на закупівлю озброєння для України. Поряд з цим, окремі країни-члени поставили для України зброю та військовое обладнання, яке за вартістю значно перевищує зазначену суму [8].

Висновки. Викладені міркування відносно ролі ЄС в якості посередника у міжнародних конфліктах не вичерпуються лише наведеними прикладами. Авторки намагалися при підготовці цієї статті оперувати останніми даними із відкритих джерел інформації. Не завжди можна констатувати належне правове регулювання посередницької функції, оскільки демократична світова спільнота не очікувала цинічної військової агресії ЄС у центрі європейського континенту, та питання правового забезпечення логістичного компоненту надання зазначеної допомоги в багатьох випадках гальмувало фактичне надання тих чи інших матеріальних цінностей на адресу України. В той же час про вдалу посередницьку (медіативну) роль суб'єкта міжнародного публічного права можна говорити, на нашу думку, з урахуванням бажання мирного врегулювання спору всіма учасниками конфлікту, враховуючи належність висунутих вимог.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гусаров К.В., Попов О.І. Визнання факту смерті або народження на тимчасово окупованій території за правилами окремого провадження. *Journal of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine*, Vol. 27. No. 4. 2020. P. 161–171.
2. Яковюк І.В. Правові основи інтеграції до ЄС: загальнотеоретичний аналіз : монографія. Х. : Право, 2013. С. 266–312; Яковюк І.В. «Правові основи європейської інтеграції та її вплив на державно-правовий розвиток України» : дис.... д-ра юрид. наук : 12.01 (2014): 12-00.
3. Drozdov O., Rozhnov O., Mamnitskyi V. 'Mediation and Court in Ukraine: Perspectives on Interaction and Mutual Understanding' 2021 3(11) *Access to Justice in Eastern Europe* 181–190. DOI: 10.33327/AJEE-18-4.3-n000082.
4. Hatzimihail N. Private International Law Matters Involving Non-Recognized States: The View from Cyprus. https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=4303079.
5. Concept on EU Peace Mediation of 11.12.2020. URL: <https://eeas.europa.eu/sites/eeas/files/st13951.en20.pdf>.
6. Моїсеєнко О. М. Медіація в системі вирішення спорів за Угодою про асоціацію між Україною та ЄС 2014 р. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*. Серія «Право», 2020, Вип. 29. С. 309-317.
7. ЄС запускає програму надання екстреного прихистку у зимовий період для України та збільшує гуманітарну допомогу на 175 мільйонів євро. URL: https://www.eeas.europa.eu/delegations/ukraine_en
8. Загальна військова допомога Україні з боку ЄС і країн-членів сягає € 8 мільярдів. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/3614263-zagalna-vijskova-dopomoga-ukraini-z-boku-es-i-kraincleniv-sagae-8-milardiv-evro.html>